Sint Lucas Tijdschrift

INHOUD

Nr 1 - 1977

VOORWOORD

Dit eerste nummer van de jaargang 1977 handelt, in onze wisselende maatschappij, over twee verschillende onderwerpen.

In de allereerste plaats doen we een warme oproep voor het aanstaande wereldcongres van de katholieke geneesherenverenigingen dat doorgaat te BOMBAY op 29 januari 1978 en handelt over :

« *De kwaliteit van het leven in een veranderende maatschappij* ». Ook op de terugweg zal nagekaart worden.

Op de tweede plaats komt de verdere evolutie van de *weldadigheid* in België gedurende de Feodaliteit en de Hervorming.

Voor nummer twee van deze jaargang voorzien we de weergave van de uiteenzetting door Prof. dr. P. Nijs over « *de seksuele groei en risico's van de moderne jeugd* ». Deze uiteenzetting werd gehouden op de « ontmoetingsavonden : artsen en alle andere academici — Brussel 1976-1977 ». We vervolgen de evolutie van de weldadigheid gedurende de Franse Revolutie.

Gerard Vandenberghe.

DERDE HOOFDSTUK

Vanaf de Feodaliteit tot aan de Hervorming

(10e tot 16e eeuw)

Principiepen en wetgeving

1520. *31 octobre.*

Ordonnance de Gui, comte de Flandre et marquis de Namur, par laquelle il est défendu à tout établissement de main-morte d'acquérir des terres, rentes, fiefs et autres héritages, sans dispense du Souverain. Placc. des Fland., tom. 1, p. 47.

1528. *14 août.*

Edit de Philippe-le-Bon, portant entre autres dispositions plusieurs qui concernent les vagabonds. Placc. de Brabant, tom. IV, tit. 1, Chap. 3, pag. 394.

1550. *22 septembre.*

Ordonnance de Philippe-de-Castille sur le même sujet. Placc. des Fland., tom. 1, pag. 1.

1294. *22 décembre.*

Edit de l'Empereur Charles-Quint sur le même sujet. Placc. des Fland., tom. 1, p. 5.

1459. *19 octobre.*

Edit du même sur la possession des biens par main-mortes et l'amortissement requis pour les posséder. Placc. des Fland., tom. V, pag. 17.

1506. *20 février.*

Edit du même sous forme d'ordonnance perpétuelle portant nouvelle défense de transporter aucun héritage en main-morte sans permission du Gouvernement. Placc. des Fland., tom. I, pag. 747.

1515. *Dernier février.*

Edit du même recommandant l'exécution des édits précédents et spécialement de celui de 1506. Placc. des Flandres, tom 1, pag. 8 (1).

Het vorige hoofdstuk leerde ons het bestaan kennen van een volledig regiem van weldadigheidsinstellingen alsook van de drie soorten inrichtingen die werden opgericht : 1° door de bisschoppen, 2° door de kloosters en 3° door partikulieren. We hebben gezien hoe al deze inrichtingen op een volmaakte wijze waren georganiseerd, en, hoe ze bloeiden onder de dekmantel, (égide) van liefdadigheid en vrijheid met de wederkerige bescherming van de kerkelijke en de burgerlijke overheden.

Gedurende de vier eeuwen die we zullen doorlopen wordt er geen verandering gebracht aan het verbond van de vrijheid met deze van de liefdadigheid. De burgerlijke wetgeving zwijgt over de liefdadigheidsinstellingen en de kerkelijke wetgeving heeft slechts te zorgen voor het behoud en het ontplooien van haar werken. Het zou vruchteloos zijn de ene en de andere wetten te onderzoeken om er veranderingen in te vinden. Deze veranderingen bestaan eenvoudig niet en diensvolgens mogen we « a priori » besluiten tot het « status quo » van de vorige wetgeving. Teneinde ons besluit nog steviger te stoelen zullen we enkele wetten onderzoeken.

In 1124 brengt Baronius een geschreven brief van Paus Callixtus naar de bisschop van Bamberg waarin de definitie gegeven wordt van kerkelijke goederen zoals men ze terugvindt in de dokumenten van de vorige eeuwen : *« Quod praedia et possessiones ecclesiarum, quae vota fidelium, pretia peccatorum et pauperum patrimonia nuncupantur, vendi et alienari debeant. »*

Laten we na dit dokument dat uitgaat van het hoogste kerkelijk gezag enkele akten van het wereldlijk gezag nagaan. We vinden allereerst een uiterst belangrijke beschikking in de keure bij de oprichting van de stad Geraardsbergen. Deze keure is het oudste dokument van burgerlijk recht dat we bezitten. Ze werd in 1068 opgesteld door Boudewijn, graaf van Vlaanderen. Daarin staat te lezen : *« Item si quis fuerit absque herede, libertatem habet erogandi sua, et hereditatem suam, tam ecclesiis quam pauperibus in eleemosynam. »* Deze keure werd later bekrachtigd door Filip van den Elzas en Boudewijn van Konstantinopel.

In dezelfde keure wordt aan iedereen, tot welke stand hij ook behoorde, de vrijheid geschonken wanneer hij een erfenis deed in de stad Geraardsbergen, wanneer hij zich naar de wetten van de stad richtte. *« Ex quo aliquis in oppido Gerardimontensi hereditatem acquisiverit, si oppidi instituta secundum judicium scabinorum tenuerit, liber erit, cujuscumque conditionis fuerit. »*

Een niet minder belangrijke keure betreffende de bond (union du principe) van de liefdadigheid met deze van de vrijheid is deze van de stad Aire (Ariën) in Artesië.

Vooraleer Filip van den Elzas in 1188 naar het Heilig Land vertrok vestigde of bevestigde hij de wetten van de gemeente : *« In*

nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti... Ego Philippus peregrinaturi ad terram sanctam... dignum doximus hominibus terrae nostrae, libertatem et immunitatem, quam eis antecessores nostri retro principes, (Robertus, Clementia, Carolus, Guillemus, Theodoricus), indulserunt observare et confirmare... »

Deze ordonantie draagt de naam van « *Lex amicitiae* ». Ziehier de inhoud.

Art. 1. *In amicitia sunt duodecim selecti judices, qui fide et juramente firmaverunt, quoniam in judicio non accipient personam pauperis vel divitis, nobilis vel ignobilis, proximi vel extranei. Omnes autem ad amicitiam pertinentes villae, per fidem et sacramentum firmaverunt, quod unus subveniet alteri, taquam fratri suo in utili et honesto.* In de confederatie die de naam draagt « Vriendschap » zullen twaalf rechters verkozen worden die zich bij eed onderling verbinden geen onderscheid meer te zullen maken tussen een arme en een rijke, tussen een edelman en een gewone burger (roturier), tussen een familielid (proche) en een vreemdeling. Allen die tot de vereniging van de stad behoren nemen onder eed (la foi du serment) de verplichting op zich elkaar onderling bij te staan in nuttige en eerlijke zaken.

Art. 2 en 3 verordent dat wanneer iemand door iemand anders geschaad wordt door woorden of feiten (*verbo vel facto)* er niet moet aan denken om zichzelf te wreken *(non accipiet ultionem per se, vel per suos)* maar dat hij klacht moet neerleggen bij de magistraten.

Art. 6 verordent dat wanneer iemand enig goed dat hij bezit, verliest, verslag zal uitbrengen bij de provoost van de stad *(praefectus amicitiae)* om het even of hij dit goed toevalligerwijze verloor of door ongeluk, of door de sluwheid van iemand anders. Van zodra de provoost aanduidingen had over de plaats waar het goed zou kunnen teruggevonden worden, diende hij de vrienden van de stad samen te roepen en het verloren goed zal gedurende één dag worden opgezocht. Indien de provoost naliet dit te doen dan moest hij een boete van één schelling (escalin) aan de gemeente betalen. « *Convocatis villae amicis, rem perditam investigabit itere unius diei in eundo et redeundo; qui autem ire neglixerit, quinque solidos amicitiae infra hebdomadam dabit* ».

Art. 14 : « *si alicui domus sua combusta fuerit, vel aliquis captus, se redimendo attenuatus fuerit, unusquisque paupero amico nummum unum in auxilium dabet* », wanneer het huis van iemand is afgebrand, of wanneer iemand gevangen werd genomen en verarmd is door zich vrij te kopen, dan moeten de anderen geld geven aan hun beproefde vriend.

De schrijvers die over deze keure verslag uitbrengen kunnen niet nalaten van op te merken dat een reglement niet volstaat om een prins te vereeuwigen (immortaliser un prince) zelfs wanneer dit reglement ernaar streeft om de burgers te verenigen door de banden van de liefdadigheid. « *Si ce n'est pas ici la république de Platon réalisée, c'est bien plus, c'est le pur évangile mis en pratique.* »

Moge het onderzoek van deze dokumenten volstaan om vast te stellen dat de wetgeving gedurende deze periode dezelfde bleef als deze van de voorgaande periode. De wetgeving vanaf de Feodaliteit tot aan de Hervorming gaat terug naar dezelfde princiepen : een zo breed mogelijke gezichtshoek, een onverbreekbare eenheid tussen liefdadigheid en vrijheid. Zonder deze twee princiepen wordt weldadigheid onmogelijk.

Liefdadigheid én vrijheid, samen met hun dochter « weldadigheid » zijn steeds bij ons in België, wat tot eer strekt, waardige mededingers gebleven. Ten andere, de nieuwe school heeft dit historisch gegeven uit de vergeethoek gehaald en heeft, in zekere zin, onze instellingen en onze gemeentelijke keuren doen herleven. Inderdaad, wat is de algemene geest van al de bijzondere wetten die in de middeleeuwen met zoveel ijver werden opgezocht en met zoveel moed verdedigden ? Alle wetten hadden tot doel : het verdedigen van de zwakke tegen de sterke. Elke vrijheid wordt geschonken om goed te doen. Het verbond van de liefdadigheid met de vrijheid was de bijzondere band van de « commun-mannen », de broeders die gezworen hadden elkaar hulp en bijstand te zullen verlenen voor elke eerlijke zaak.

Wanneer we stelden dat niets inzake wetgeving veranderde, dan moeten we toch twee uitzonderingen vermelden.

Allereerst werd in 1215 in het concilie van Lateraan door Paus Innocentius III verkondigd dat er geen nieuwe religieuze congregaties meer zouden opgericht worden : « *Ne nimia religionum diversitas gravem in ecclesia Dei confusionem inducat, firmitir prohibemus, ne quis de caetero, novam religionem inveniat. Similiter qui voluerit religiosam damum de novo fundare regulam et institutionem accipiat de approbatis (Consilii lateranensis anni 1215. Cap. 13.)* »

Ingevolge deze beslissing begon men twijfels te opperen over de wettelijkheid van het bestaan van verschillende liefdadigheidsinstellingen waarvan de reglementen niet rechtstreeks door de Heilige Stoel waren goedgekeurd. Het volstond het reglement van de goedgekeurde inrichtingen na te gaan. Maar hoe kon men zich die goedkeuring verschaffen wanneer de inrichting die men bestuurde geen titel bezat om het te bewijzen ?

Om deze hinderpaal te vermijden deed men beroep op nieuwe oorkonden. Zo vroegen en verkregen de hospitalen van Antwerpen,

Oudenaarde, Brugge, Brussel, Ieper, Rijsel, Lier, Vilvoorde en nog andere hospitalen, nieuwe oorkonden met erkenning van de Heilige Stoel op een latere datum dan zij in werkelijkheid waren opgericht. Om desbetreffend elke twijfel weg te nemen verklaart de bisschop van Kamerijk in een herderlijke brief van 1258 dat alle hospitalen in zijn diocees de regel van de heilige Augustinus zullen volgen. De inrichtingen van latere datum en waarvan de statuten goedgekeurd zijn door de bisschoppen worden verondersteld wettelijk te bestaan en volgens de goedgekeurde statuten.

De andere uitzondering komt van de burgerlijke overheid. Het betreft de afschrijving van de goederen die aan liefdadigheidsinstellingen toebehoren en die het recht hebben om goederen te verwerven zoals de burgerlijke personen. Als princiep werd ingevoerd dat de inrichtingen de goedkeuring van de vorst moeten krijgen om wettelijk goederen op een wettelijke wijze te bezitten. Later werd de toelating van de Staten vereist.

Zelden werden de goederen die aan liefdadigheidsinstellingen werden geschonken geweigerd. De vorst beperkte zich ertoe de omvang van de gift te verminderen wanneer dit nodig was in het belang van de families. Soms eiste de vorst dat de geschonken goederen in geld zouden worden omgezet zoals voorgehouden wordt in het edict van 28 september 1753.

Men kan hier ook aanmerken dat het deel van een erfenis dat ter beschikking mag gesteld worden of dat als legaat aan liefdadigheidsinstelling mag geschonken worden (legs pieux) niet het derde van het bezit mag overschrijden.

Het voorschrift van Hertog Filips de Stoute van 15 februari 1385 behelst de verdediging van de rechten van de kerken, van de weduwen, van de wezen en van de armen in brede zin van het woord. Het wordt toevertrouwd aan de bevoegdheid van de Raad van Vlaanderen *(Placards des Flandres, 1re partie, page 235, art. 5).* Het voorschrift van Hertog Jan van 17 augustus 1409 bevestigt dezelfde machten : *« s'il y avait nobles hommes ou autres personnes puyssans au dict pays, quy opprimassent les églises, femmes-vefves, pupilles, pauves laboureurs et autres personnes misérables, les dicts du conseil les feront appeler devant eux, et pourverront aux opprimez de tel remède qu'il appartiendra. (Placc. des Fland., 1re Part., p. 240, art. 17).*

Deze twee hervormingen waren wijs. Zij beletten een vermenigvuldigen, een teveel toenemen van het aantal religieuze congregaties, die in die periode schenen te willen ontstaan. Zij beletten de overdracht van teveel eigendommen naar de « dode hand ». Voor het overige zijn we niet exklusief, wij willen de vrijheid, maar wij keuren het toezicht van de burgerlijke overheid goed. Wij geloven zelfs dat het

noodzakelijk is. Vooraleer dit paragraaf over de wetten en de principepen te sluiten wensen we nog een historisch punt te belichten. Wij weten dat er bij het ontstaan van de Feodaliteit overal een grote verwarring heerste. Koninkrijken werden door allerhande wanorde verwoest. De gemeenschap was op twee vingers van de afgrond. Men zou zich kunnen afvragen of de Kerk — tijdens deze rampspoedige tijden — niet voor het eerst in haar bestaan besmet werd door de geest van de tijd en of zij niet aan die geest van de tijd heeft opgeofferd het groot princiep dat zij uit de mond van Haar Meester heeft ontvangen : het goed van de Kerk is tevens het goed van de armen ?

De geschiedenis verplicht ons gelukkig deze vraag negatief te beantwoorden.

Inderdaad, uit het verslag van Miraeus blijkt (vol. 1(page. 510) dat in een akte Keizer Hendrik IV in 1059 bevestigt dat de goederen van de kerk van Nijvel in drie delen werden verdeeld. Een deel ging naar het stedelijk hospitaal (Xenodochio). Het tweede deel ging naar de Abdis en het derde deel naar de twee en zeventig bezitters van prebenden (koorhelpers). Men bedenke dat de kerk van Nijvel gesticht werd door de Heilige Gertrudis, tante van Pepijn van Landen of door haar moeder Itte in 650. De vorsten waren dus de patroons. Deze verdeling werd later bevestigd in 1136 door Keizer Lotharius : « *Divisiones sicut antiquitus constitutae sunt, omnia a praedecessoribus nostris eidem ecclesiae concessa et confirmata regia autoritate et sigilli mei impressione corroboro.* » De goederen waren dus onder de onmiddelijke bescherming van de vorst.

Uit deze akte moeten we dus besluiten dat het goed van de Kerk het goed van de armen blijft. Dezelfde leer wordt aangeleerd door de schrijvers uit die tijd. Onder hen vernoemen we allereerst de Heilige Bernardus. Om verschillende redenen zijn we verplicht deze man naar voor te brengen. Was hij niet de stichter van de Orde der Tempeliers wiens taak het was de hospitalen uit die tijd op te richten ? Heeft hij niet een onsterfelijke naam verworven door zijn welsprekendheid, door zijn brede kennis en zijn heilig leven ? Hij was ongetwijfeld de grootste man uit die tijd. Vanuit de geborgenheid van zijn klooster te Clervaux, alwaar hij de eerste abt was, leidde hij de wereld. Koningen en Pausen raadpleegden hem en volgden zijn raad op. Op zijn verzoek heeft het Westen zich voor een tweede maal verzet tegen de Turken en een nieuwe kruistocht ondernomen. Deze beroemde man beschouwt het goed van de Kerk als het goed van de armen. Hij gelooft dat men de tempels niet te mooi mag maken, zeker niet deze van de geestelijken omdat dit niet kan zonder verschillende armen in hun armoede te laten. De armen zijn toch de levende tempels. Hij verdraagt niet dat de goederen, die voor de armen bestemd zijn zouden gebruikt worden voor ijdelheden en voor overtolligheden voor begunstigers.

Pierre Damien is een andere persoonlijkheid die uitblinkt door zijn heiligheid en zijn liefdadigheid. In 1057 werd hij kardinaal en bisschop van Ostia. Hij schreef naar een ander prelaat die goederen van de kerk vervreemde dat hij zich diende te beschouwen als een moordenaar van zoveel armen als het aantal dat men had kunnen voeden met het geld dat hij vervreemd had. Deze heilige bisschop voegt eraan toe : de armen worden eveneens beroofd wanneer men hen geen deel geeft van de inkomsten van de kerk, en indien men fondsen vervreemdt. (Thomassin, in 8°, edit. de Paris 1838, vol. 2, page 105.)

Een laatste getuigenis op de duizend die we willen voorbrengen is deze van de canonist Gratiamus. De canonist Gratiamus had de kerkelijke wetten verzameld. Deze verzameling was omzeggens de enige in gebruik van de 12e tot de 15e eeuw. De schrijver van « *Concorde des canons discordants* » is van mening dat men de gemeenschappelijke inkomsten van de kapittels had kunnen verdelen onder de armen, onder bepaalde voorwaarden.

Immers, na een eerlijk onderhoud van de kanunniken wordt het overschot van de gemeenschappelijke inkomsten verdeeld onder de armen. Eveneens moest het overschot van ieder prebende aan de armen worden gegeven na een bescheiden onderhoud van de kanunnik. De armen verliezen dus niets van de overvloed van de kerk naargelang de verschillende manier waarop ze geholpen worden hetzij het inkomen globaal is of gescheiden wordt in gemeenschappelijk inkomen na afscheiding van de prebende. De bevoordeelden hebben voor hun behoeften dezelfde rechten. De rest gaat naar de kerk en naar de armen (12,Q.1 post. cap. 25, 27.)

HOOFDSTUK IV.

Vanaf de Hervorming tot aan de Franse Revolutie

Principiepen en wetgeving

1531. *7 octobre.*

Edit de l'Empereur Charles-Quint portant disposition de police spécialement relative aux mendiants et vagabonds. Placc. des Flandres, vol. 1, p. 751.

1565. *11 juillet.*

Lettres de la duchesse de Parme, régente des Pays-Bas, concernant la réception, la publication et l'observance du concile de Trente. Placc. des Flandres, tom. 3, p. 2 et 3 et p. 1357 (1).

1587. *1 juin.*

Edit de Philippe II sur l'exécution du synode de Cambrai tenu à Mons en 1586. Placc. des Flandres,tom. 2, p. 88.

1599. *8 juillet.*

Réglement des Archiducs Albert et Isabelle concernant les mendiants, vagabonds et paresseux. Placc. des Flandres, tom. II, p. 153.

1608. *31 août.*

Edit des mêmes sur l'exécution de synode tenu à Malines en 1607. Placc. des Fland., tom. II, p. 125.

1617. *28 septembre.*

Placcart portant ampliation de celui du 8 juillet 1599, sur les mendiants valides et paresseux. Placc. des Fland., tom. II, p. 162.

1618. *9 janvier.*

Edit d'Albert et d'Isabelle sur l'établissement des monts de piété. Placcart de Brabant, tom. III, pag. 175.

1619. *14 janvier.*

Articles organiques concernant l'érection des monts de piété imprimés avec privilège des Sérénissimes Archiducs. Placc. de Brabant, tome III, p. 176.

1621. *23 mai.*

Acte par lequel les Sérénissimes Archiducs déclarent que les monts-de-piété déjà érigés et ceux à ériger à l'avenir, sont et seront toujours joints ensemble. Placc. de Brab., tom. III, pag. 179.

1624. *28 août.*

Bulle du Souverain-Pontife Urbain VIII, portant défense d'ériger de nouveaux couvents ou monastères sans l'autorisation de l'Ordinaire. Placc. des Flandres, tom. III, pag. 49.

1627. *30 juillet.*

Placcart de Philippe II portant privilège et exemptions en faveur des officiers des monts de piété et autres dispositions en faveur de ces établissements. Placc. des Flandres, tom. III, pag. 495.

1636. *29 janvier.*

Lettres contenant défense d'ériger de nouveaux cloîtres. Placc. des Fland., tome III. p. 53.

1646. *23 juin.*

Ordonnance du Conseil des Flandres concernant l'administration des biens des églises et des pauvres, suivi d'un réglement émané du même collége, sous date du 31 Septembre 1651, sur le même sujet. Placc. des Fland., tom. III, pag. 31.

1652. *5 août.*

Ordonnance et réglement sur le paiement des rentes à charge des monts de piété confirmé par l'Archiduc le 7 Décembre suivant. Placc. des Fland., tom. III. pag. 501.

1681. *20 août.*

Réglement émané du Conseil Privé au sujet de l'audition des comptes des églises du territoire du Franc de Bruges. Placc. des Fland., tom. III, pag. 1360.

1684. *25 novembre.*

Réglement sur l'administration des biens de l'église et des pauvres de Steenockerzeele.

1699. *3 juillet.*

Réglement impérial sur l'administration des biens de l'église et des pauvres de St Martin à Gand. Placc. des Fland., tom. IV, p. 21.

1714. *26 février.*

Réglement du Conseil de Brabant concernant l'administration des biens de l'église et des pauvres du Franc de Tervueren (1).

1734. *12 janvier.*

Placcart de S.M. concernant la mendicité et le domicile de secours. Placc. des Fland., tom. IV, pag. 631.

1742. *10 juillet.*

Placcart portant défense de prêter sur nantissement pour tous autres établissements que les monts de piété. Placc. des Fland., tom. V, pag. 52.

1750. *24 octobre.*

Décret concernant l'entretien des pauvres dans les endroits de leur dernière demeure de trois ans, avec une interprétation nouvelle du 7 Nov. 1757. Placc. des Fland., tom V, pag. 36.

1753. *17 septembre.*

Edit de l'Impératrice Marie-Thérèse sur les acquisitions faites par les établissements dits de main-morte. Placc. des Fland., tom. V, p. 10, avec interprétation du 22 Mars 1756. Placc. des Fland., tom. V, p. 31.

1771. *21 janvier.*

Ordonnance prescrivant que les métiers auront besoin de l'autorisation du magistrat pour entreprendre ou soutenir un procès.

1771. *13 mai.*

Edit de l'Impératrice Marie-Thérèse sur l'admission dans les ordres religieux, avec une addition de 18 Avril 1772 et une ampliation du 17 Août suivant)1).

1773. *13 septembre.*

Lettres patentes concernant l'exécution de la Bulle du S.P. Clément XIV, du 21 Juillet précédent, portant suppression de l'ordre des Jésuites.

1773. *15 septembre.*

Edit de Marie Thérèse concernant les biens mobiliers et immobiliers des Jésuites supprimés, avec ampliation du 12 Octobre suivant.

1774. *5 mars.*

Ordonnance de la même concernant les prétentions à la charge des maisons, collèges, caisses provinciales ayant appartenu aux Jésuites.

1775. *2 septembre.*

Déclaration de la même, concernant l'état civil des Jésuites supprimés.

1776. *8 janvier.*

Autre déclaration portant que les biens ayant appartenu aux Jésuites ne sont pas des biens vacants ou abandonnés.

1781. *28 novembre.*

Edit de l'Empereur Joseph II, qui rend les ordres religieux indépendants de toute autorité étrangère (2).

1782. *3 avril.*

Déclaration souveraine concernant l'influence et l'exercice de l'autorité épiscopale sur les ordres religieux.

1783. *17 mars.*

Edit de l'Empereur Joseph II, portant suppression de plusieurs établissements religieux et création d'une caisse commune dite caisse de religion (1).

1783. *2 juillet.*

Déclaration de Joseph II sur l'emploi qui sera fait des biens ayant appartenu aux couvents de la Ste Trinité qui sont supprimés, ainsi qu'aux confréries pour rédemption des esclaves (2).

1784. *29 décembre.*

Déclaration concernant l'état civil des membres de l'un et l'autre sexe, ayant appartenu à ces maisons religieuses supprimées.

1786. *22 mai.*

Ordonnance portant qu'un relevé général sera fait des biens ecclésiastiques.

1786. *27 mai.*

Ordonnance prescrivant la formation d'un état général des bénéfices ecclésiastiques et des offices qui n'imposent ni soin d'âmes ni résidence fixe (3).

1786. *29 mai.*

Ordonnance prescrivant la formation d'une division nouvelle des paroisses du plat-pays (4).

1786. *14 juin.*

Edit de Joseph II concernant l'incompatibilité des bénéfices (5).

1786. *16 juin.*

Edit du même, portant que tous les bénéfices ecclésiastiques seront mis au concours (6).

Het belangrijkste dokument dat we instudeerden uit deze periode was dit over het concilie van Trente. Het concilie van Trente duurde achtien jaar (1545 tot 1563). Dit werk over het concilie van Trente werd slechts met zekere beperkingen als wet voor het land aanvaard. Onder onze voorvaderen waren het vooral de Brabanders die oppositie maakten. Het concilie van Trente was vooral samengeroepen tegen de dwalingen van de Lutheraren, én voor de hervorming van de zeden en tegen de wantoestanden uit die periode. Naar de bestaande gevestigd gebruiken hadden de algemene concilies geen kracht van wet bij ons in België. Zij dienden daarvoor eerst te worden aangenomen, en voorzien met de zegel van het vorstelijk gezag. Sicut praeteritis temporibus et ab antiquo solitum fuit fieri, (Edict Filip de Goede, 3 Januari 1447, en de ordonantie van de Aartshertogen Maximilianus en Filip, 12 September 1485). Het was zelfs verboden een lettre expectative, een bulle of een uitvoerbare uitspraak te brengen zonder dat ze van de Koning het « Placet » hadden gekregen (Edikt 20 Mei 1497). Men weet hoe het Placet werd verkregen voor het concilie van Trente. Velen kennen echter niet de reden waarom de Brabanders in het bijzonder, voorbehoud maakten tegen deze kerkelijke wet. Wij menen dit verzet te kunnen verklaren door het feit dat de inwoners van Brussel en de Graven van Brabant over uitgebreider voorrechten terzake weldadigheid beschikten. Keizer Conrad II had aan de inwoners van Brussel en de Graven van Brabant de advokatie gegeven over alle kerken en over de geestelijken (personnes ecclésiastiques) van het Aartsbisdom.

Aan dit voorrecht wordt herinnerd in de Landt-Keure.

Van Hertog Jan II in 1312, art 17 : « *Voort willen wij, dat de monikken, en de nonnen, en de Papen en de allerhande ordene uyt onzen renhteren; wat men aan hen misdoet, dan 't onzen man compt.* (Voort. enz. Plac. van Brabant lib. 2, tit. 1 Cap. I pag. 120). Paus Nicolaas V had, in 1448, aan de Magistraten van de Brusselaars het recht erkend om al hun hospitalen en andere liefdadigheidsinstellingen (établissements pieux) die in de stad gelegen waren te besturen (diriger) zelfs had de Paus erkend dat dit voorrecht reeds voordien bestond (juxter antiquam consuetudinem) en de Paus had dit op de meest duidelijke wijze bevestigd, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostocolicis, coeterisque contrariis quibuscumque (Miraeus, lib. 1e pag. 1365).

Wanneer men de schikking van Keizer Conrad alsook het voorrecht dat door Paul Nicolaas V werden toegestaan in verband brengt met het concilie van Trente, dan ligt de spontane wrevel van de Brabanders voor de hand.

We zullen trachten de schikkingen in het concilie van Trente die verband houden met de weldadigheidsinstellingen nauwkeurig te onderzoeken. We zullen zien dat de vooroordelen die ze in het leven

riepen eerder denkbeeldig waren dan reëel vermits het concilie niet raakte aan de rechten en de voorrechten van onze voorouders waarop zij zo fier waren. Het bestaande regiem van onze liefdadigheidsinstellingen werd onder geen enkel oogpunt gewijzigd.

In hoofdstuk XV (sess. VII de reformatione) wordt voorgehouden dat de bisschoppen er dienen voor te zorgen dat de hospitalen in alle eerlijkheid en met de grootste nauwkeurigheid worden beheerd om het even over welke voorrechten de beheerders ook mogen beschikken. *Curent Ordinarii ut, hospitala quaecumque a suis administratoribus quocumque illi nomine censeantur etiam quomodolibet exemptis, fideliter et digenter gubernentur.*

In deze wettige schikking kan men niets anders vinden dan dat de bisschoppen het bezoekrecht en het toezicht hadden over de liefdadigheidsinstellingen. In de eerste periode waren het de Romeinse wetten die het daartoe verplichtten, in de tweede periode waren ze er toe verplicht door de capitulariën en sindsdien is er geen enkele wet gekomen om deze verplichting te veranderen.

Door het hoofdstuk IX, sess. XXI worden de inzamelaars van aalmoezen afgeschaft wegens de grote misbruiken waartoe deze aanleiding gaven. In deze plaats zouden de bisschoppen twee leden uit zijn kapittel belasten om gratis de aalmoezen van de gelovigen te verzamelen op zo een wijze dat de gelovigen weten dat de schatten van de Kerk eerder het resultaat zijn van godsvrucht in plaats van het resultaat van bedelarij. « *Statuit, ut posthâc in quibuscumque Christianæ Religionis locis, eorum nomen atque usus penitus aboleatur; nec ad officium hujusmodi exercendum, ullâtenus admittantur; non obstantibus privilegiis, ecclesiis, monateriis, hospitalibus, piis locis, et quibusvis, cujuscumque gradus, status et dignitatis personis, concessis aut consuetudinibus etiam immemorabilibus... Quibus, (duobus de capitulo) etiam eleemosynas atque oblata sibi caritatis subsidia, nulla prorsus mercede accepta, fideliter colligendi facultas datur : ut tandem cœlestes hos ecclesiœ theauros, non ad questum, sed ad pietatem exerceri, omnes vere intelligant.* »

Men bedenke : het beoefenen van bedelarij door collectanten is slechts in de kerken en in de godvruchtige plaatsen verboden.

Deze plaatsen staan zowel door de burgerlijke wet, als door de kerkelijke onder de bewaking van de bisschoppen. Het verbod werd slechts ingevoerd wegens de bestaande grove misbruiken.

Het verbod slaat niet op het collecteren in profane niet-kerkelijke plaatsen.

De nieuwe verzamelaars, de kanunikken uit de kathedraal, moeten aan de bisschop rekenschap geven; deze mag beschikken over het verzamelen en voor het verdelen ervan. Dit moet geschieden volgens de heersende kerkelijke wetten.

Dit voorschrift behoort volledig tot de publieke orde en schaadt geenszins de rechten van de persoon.

In hoofdstuk VIII, zitting XXII wordt beschreven dat de bisschoppen, de afgevaardigden van de Heilige Stoel, en binnen de perken van de wet, de uitvoerders zijn van de vrome wilsbeschikkingen, van de legaten van personen die nog leven, en van de legaten per testament. De bisschoppen hebben het recht de hospitalen te bezoeken, allerhande colleges, en zelfs de broederschappen van leken, tenzij deze verrichtingen onder de onmiddellijke bescherming van de vorsten vallen (in dit laatste geval is de toelating vereist) bergen van barmhartigheid, alle vrome plaatsen (lieux pieux) hoe ze ook noemen, zelfs wanneer ze door leken worden bestuurd en al genieten ze van bijzondere voorrechten. De bisschoppen hebben tenslotte het recht alles te weten in verband met de eredienst, het heil van de zielen en de weldadigheidsinstellingen naar hun opdracht en volgens de statuten van het kerkelijk recht, niettegenstaande elke gewoonte al gaat ze terug naar onheugelijke tijden, niettegenstaande voorrechten en of tegenstrijdige statuten : « *Episcopi etiam tanquam sedis apostolicœ legati, in Casibus a jure concessis, omnium piarum dispositionum, tam in ultima voluntate, quam inter vivos, sint executores; habeant jus visitandi hospitalia, collegia quœcumque ac confraternitates laïcorum, etiam quas scholas, sive quocumque alio nomine vocant, non tamen quæ sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia, eleemosynas montis pietatis sive charitatis, et pia loca omnia, quomodocumque nuncupentur, etiam si prædictorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca exemptionis privilegio sint munita, ac omnia quœ ad Dei cultum aut animarum salutem, seu pauperes sustentandos instituta sunt, ipsi ex officio suo juxta sanctorum canonum statuta, cognoscant et exequantur, non obstantibus quâcumque consuetudine, etiam immemorabili, privilegio aut statuo.* »

De woorden « voorrechten » en « leken » (laïques) konden slecht klinken in de oren van onze voorouders wanneer het erop aankwam om hun voorrechten aftenemen of hun rechten die ze konden hebben als stichters van burgerlijke (laïques) instellingen. We hebben er reeds opgewezen dat ten allen tijde de grootste vrijheid wordt gelaten aan de stichters van burgerlijke (laïques) weldadigheidsinstellingen. In deze kerkelijke wet is er absoluut geen sprake van aan de rechten en voorrechten te raken. Dit blijkt allerduidelijkst uit het uitdrukkelijk voorbehoud van het gemeen recht (in casibus a jure concessis). De schrijvers van het concilie van Trente wijzen immers naar deze beperkte mogelijkheden : casibus jure concessis. De leken hadden dus niets te vrezen : hun rechten werden voorbehouden.

Een tweede voorbehoud staat in betrekking met de vorsten die zelf stichters waren en het recht uitoefenden. In deze omstandigheden mocht de bisschop het bezoekrecht uitoefenen na de toelating te hebben verkregen : « *non tamen quœ sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia* ». Dit speciaal voorbehoud herinnert aan het recht dat de wereldlijke vorsten beoefenen en aan het erkennen van hun ontzag die steeds door de Godsdienst werd aangeleerd. Wanneer men de draagwijdte van dit dubbel voorbehoud goed begrijpt, zoals we het komen uiteentezetten, dan dagen we wie ook uit de geringste verandering in het gemeen recht in België aantetonen.

Vooral overeenkomstig de voorschriften kon geen enkele vreemde overheid aan onze weldadigheidsinstellingen wijzigingen aanbrengen. Onze voorouders hielden terecht tezeer aan hun weldadigheidsinstellingen en daarom was het formeel wettelijk verboden veranderingen aantebrengen.

In het volgende hoofdstuk van dezelfde zitting (IX) wordt verkondigd dat de beheerders van religieuse instellingen, zowel leken als geestelijken (hiertoe behoren de weldadigheidsinstellingen) jaarlijks de rekening over hun beheer moeten voorleggen aan de Ordinarius, niettegenstaande elke strijdige beschikking, tenzij deze voortvloeit uit een uitdrukkelijk voorbehoud dat in de stichtingsakte of inrichtingsakte (Ordonnation) voorkomt.

Indien dergelijke beschikking in de akte voorkomt dan moet aan de bisschop gevraagd worden om aanwezig te zijn bij het opmaken van de rekening : « *Administratores, tam ecclesiastici quam laïci fabricœ cujusvis ecclesiœ, etiam cathedralis, hospitalis, fraternitatis, eleemosynœ montis pietatis, et quorumcumque piorum locorum, singulis annis teneantur reddere rationem administrationis Ordinario : Consuetudinibus et privilegiis quibuscumque in contrarium sublatis : Nisi secus forte, in institutione et ordinatione, talis ecclesiœ seu fabricœ expresse cautum, esset. Quod si ex consuetudine, aut priviligio aut ex constitutione aliqua loci, aliis ad id deputatis ratio reddenda esset, tunc cum iis adhibeatur etiam Ordinarius.* »

Zoals men ziet worden de rechten van de stichters, alsook de plaatselijke gewoonten opnieuw geëerbiedigd; de bisschop vervult dus in België een plicht, een last die tot het gemeenschappelijk recht behoort naar de Romeinse wet en naar de capitulariën die kracht van wet hadden. *Qui jure suo utitur, nemini facit injuriam.* Het uitoefenen van deze last geschiedde in het groot voordeel van de inrichtingen die toevertrouwd waren aan het toezicht van de Ordonarius.

In het hoofdstuk VIII van de XXV zitting wordt aan de beheerders van de weldadigheidsinstellingen voorbehouden dat zij die gastvrijheid verlenen, niet mogen uit het oog verliezen dat zij dit doen ten

aanzien van Jesus-Christus, *Christum in hospitibus recipere.* Er wordt ook aan de beheerders van speciale weldadigheidsinstellingen aangeraden de inkomsten van deze speciale inrichtingen voor een ander geestelijk doel te gebruiken indien de armen die voor het speciaal doel in aanmerking komen zich niet aanmelden. Dit geschiedt dan op aanduiding van de bisschop en twee kanunnikken tenzij de oprichtingsakte het niet toelaat. In dit laatste geval wordt de bisschop belast met het uitvoeren van de voorwaarden van de stichtingsakte wanneer dit mogelijk is. Is dit niet mogelijk dan moet hij naar best vermogen handelen. Het hoofdstuk VI van de XXII zitting beveelt de bisschoppen de grootste omzichtigheid aan telkens wanneer het gaat om het voornemen van de schenkers te wijzigen. Om veranderingen aantebrengen wordt in België de tussenkomst van de burgerlijke overheid vereist. *Quod si hospitalia haec ac certum peregrinorum, aut infirmorum, aut aliarum personarum genus suscipiendum fuerint instituta; nec in loco ubi sunt dicta hospitalia, simites personae aut perpaucoe reperiantur, mandat adhuc, ut frutus illorum in alium pium usum, qui eorum insitutioni proximior sit ac pro loco et tempore utilior, convertantur, prout Ordinario cum duobus de capitulo, qui rerum usu peritiores sint per ipsum deligendis, magis expedire visum fuerit : nisi aliter forte etiam in hunc eventum, in eorum fundatione aut institutione fuerit expressum : quo casu quod ordinatum fuit observari curet episcopus; aut si id non possit, ipse prout supra utiliter provideat.* ». Om het goed beheer van de weldadigheidsinstelling te bereiken wordt het de bisschop toegestaan om te excommunikeren en alle middelen te gebruiken die in zijn macht liggen. Hij kon het beheer afnemen en geven aan een bevoegde ter zake. « *Si ab Ordinario moniti hospitalitatis munus, adhibitis omnibus ad quæ tenentur necessariis, reipsà obedire cessaverint, non solum per ecclesiasticas cen surars et alia juris remedia, ad id compelli possunt, sed etiam hospitalis ipsius administratione curâve perpetuo privari possint ; Aliique eorum loco ab iis ad quos spectabit substituantur.* » We staan dus steeds met dezelfde eerbied voor het recht van derden.

Dezelfde kerkelijke wet (canon) verplicht dat eenzelfde beheer niet langer dan drie jaar door dezelfde persoon mag uitgevoerd worden, *nisi aliter in fundatione cautum reperiatur nec administratio seu Gubernatio hujusmodi locorum uni et eidem personae, ultra triennium deinceps committatur.* Deze nieuwe regel voor het beheer slaat niet op privé inrichtingen wanneer de stichters andere maatregelen hadden voorzien.

Hoofdstuk IX van dezelfde zitting geeft de te volgen richtlijnen aan om het bestaan en de omvang van de rechten van de patroons te kennen wanneer deze rechten betwist worden of in twijfel getrokken. Er worden geen veranderingen aangebracht aan de bestaande vroegere beschikkingen. Het hoofdstuk III van de XXIVe zitting handelt over het bezoek van de bisschoppen en hun afgevaardigden aan de

inrichtingen. Daar ter zake komen geen nieuwe wetten maar veel aanbevelingen opdat de bezoeken zouden geschieden zonder nadeel te berokkenen aan de inrichtingen.

De aandachtige lezer moet dus vaststellen dat de uitdrukkelijke beperkingen in het voordeel zijn van de rechten en de voorrechten van Zijne Majesteit, en van zijn vazallen en onderdanen. Ze ondergaan de invloed van de tijd waarin ze werden uitgeschreven. Tekstueel staan ze in het eerste hoofdstuk dat handelt over de wetgeving en, zoals ze ingelast werden, in de brief van de Hertogin van Parma aan de Bisschop van Gent op 11 juli 1565, (Placc. des Flandres, vol. 3, p. 1357).

Wanneer we van het algemeen concilie van Trente overstappen naar de meer specifieke concilies voor België, nl. dat van Cambrai (Kamerijk) in 1586, en dat van Mechelen in 1607 dan vinden er geen veranderingen in aan de princiepen van het concilie van Trente. Het edikt van 1 juni 1587, art. 13 en 14 laat de publicatie van de synode van Kamerijk toe. Filips II wil dat de pastoor, of een ander afgevaardigde van de bisschop, aanwezig zou zijn bij het opmaken van de rekening van de verzorgingsinstellingen. Doch dit mag geen kosten meebrengen voor de inrichting, en evenmin afbraak (prejudice) doen van de rechten van de Vorst, en van de Heren (seigneurs) van de streek opdat de goederen goed zouden besteed worden en opdat de stichting zou onderhouden worden zoals het hoort. Het edikt van 3 augustus 1608 geeft de publicatie van de synode van Mechelen. Onze Prinsen Albrecht en Isabella verklaren dat de goederen van de weldadigheidsinstellingen grotendeels werden geschonken door henzelf, hun voorgangers of hun vazallen. De bisschoppen worden ermee belast om, in naam van de stichters-patroon, of van hen die hen vervangen, alsook in naam van de plaatselijke officier, de vergadering te beleggen op de dag die hen schikt. Op deze vergadering zullen de rekeningen van de weldadigheidsinstellingen ontvangen worden, van welke natuur deze ook wezen. « Voldoening van het devoir t' welk door de geestelijke reglen, hunnen last en digniteyd toestaet ». Onze toenmalige vorsten erkenden dus de tussenkomst van de bisschoppen als een plicht (art. 24).

Indien bij de uitvoering van de rekeningen moeilijkheden ontstaan dan worden deze moeilijkheden weggewerkt door de personen die in vergadering samen zijn om ze te ontvangen (art. 24). Het opmaken van de rekeningen mag geen kosten meebrengen voor de inrichting. Indien deze regel niet wordt nageleefd dan mogen de personen, die zich benadeeld voelen, beroep doen op de rechter van de plaats waar de inrichting gelegen is (art. 25).

Tijdens het bezoek van de afgevaardigden van de bisschop zullen de directoren (proviseurs) en de administratoren verzocht worden aanwezig te zijn. Zij zullen de rekeningen voorleggen indien dit

gevraagd wordt. Mochten er moeilijkheden zich voordoen dan moeten die opgelost worden volgens de geldende regel inzake kerkelijke goederen (art. 27).

Deze schikkingen wijzen op een organisatie die vorderingen maakt naarmate nieuwe noden ontstaan. Hierbij ontstaan geen nieuwe principeen. Laten we zien wat de volgende wetgeving ervan maakt.

De verordening van de Raad van Vlaanderen van 23 juni 1646 schrijft voor dat er in iedere plaats bevoegde mannen moeten gekozen worden onder de inwoners voor de ontvangsten en voor het beheer van de goederen der armen. Zij die hiervoor worden verkozen hebben niet het recht deze taak te weigeren tenzij zij met andere functies worden belast. In de handen van de plaatselijke administratie moeten zij de eed afleggen. Jaarlijks moeten zij rekenschap geven over hun beheer. Zo nodig, moeten zij het overschot van de rekening storten aan hun opvolgers binnen de twee maanden na de goedkeuring van de rekening. Op 30 september 1651 wordt hieraan toegevoegd dat de nieuwe ontvangers het overschot van de rekening moeten inschrijven, én, dat zij er persoonlijk voor verantwoordelijk zijn. De goederen zullen slechts bij openbare aanbesteding verhuurd worden, én, de juiste opbrengst zal jaarlijks in rekening worden gebracht. Voor de kleine inkomsten is het voldoende deze om de zes jaar in te schrijven. Dat men de titels moet vernieuwen. Dat men om de drie maanden een relevé van de offergaven zal doen. Dat er slechts twee afschriften mogen gemaakt worden ten laste van de inrichting. Dat het rechttrekken van een rekening slechts op de volgende rekening mag geschieden. Tenslotte dat de titels en de afschriften van de rekeningen in een koffer moeten bewaard worden voorzien van een driedubbel slot. De ene sleutel moet bij de pastoor berusten, de tweede sleutel bij de plaatselijke administratie en de derde sleutel bij de beheerders van de inrichting.

Ongeveer dezelfde schikkingen waren in alle provincies geldig en bleven van kracht tot aan de revolutie van 93. Zij bevatten ook geen veranderingen aan het princiep.

Geen enkele nieuwe weldadigheidsinstelling ontstond met uitzonderlijke wetten in deze periode tenzij dan de bergen van barmhartigheid. De bergen van barmhartigheid werden in 1618 opgericht om te beletten dat de hulpbehoevende klas te grote intresten voor borgtocht (nantissement) zou dienen te betalen aan partikuliere verenigingen, genoemd : « Lombardijs » (Bank van Lening).

De bank van lening tegen borgstelling onstond in Italië, en werd er opgericht door een oud volk dat afkomstig was uit Duitsland, Lombard heette, en daar gevlucht was na de ineenstorting van het Romeinse Keizerrijk.

De wetten die de officiële oprichting van dergelijke instellingen in België regelden getuigen hoe weinig vertrouwen de Prinsen Albrecht en Isabella hadden in het welgelukken van hun onderneming. Sinds 1524 was er een berg van barmhartigheid opgericht te Ieper door de plaatselijke overheid. De stichtingsakte heeft als opschrift : « *wacht u van woeker, leent zonder baete, uyt Caritate* ».

De Prinsen Albert en Isabella vertrouwden de oprichting toe aan hun bijzonderste architekt Weeneslaus Coberger die het algemeen beheer overnam en overladen werd met allerhande voorrechten zowel voor hemzelf, voor zijn inrichtingen en voor zijn bedienden. Om zich hiervan te vergewissen volstaat het het edikt van 9 januari 1618 en de Placcart van Filips II van 3 juli 1627 te overlopen.

De officieren van de bergen van barmhartigheid waren « *en la sauvegarde du roi* », beschermelingen van de vorst, waardoor ze de wapens aan de ingang van hun huis mochten plaatsen. Zij alsook hun vrouwen en famililеden waren vrij en zonder verdenking van loeren *(subjection de guet)* en bewaking, zij waren vrij van inkwartieren van soldaten of van hovelingen. Nu ook van diensten en belastingen op accijns, drukkende belastingen (maltôte), belastingaanslag (imposition) belastingomslag (tailles) belasting op wijnen, bier, vlees, koren en alle andere lasten waarvan ook vrijgesteld zijn de hovelingen en het dienstpersoneel, vrij ook van elke broederschap (gilde), vrij van elke openbare dienst of ambt, zowel in de kerk, in de hospitalen, voor de armen, voor de wezen, tenslotte voor alles waaraan ze zich wensen te onttrekken :

... Ils sont libres et exempts avec leurs femmes et familles de toutes subjections de guet et de garde et tous logements de gens de guerre, ou de cour, services ou contribution pour iceux, accices, maltotes, impositions, tailles, moyens de consomption sur vin, bierre, chair, blé et de toutes autres charges, desquelles sont francs ceux de la maison du roi et service domestique, ensemble de toute confrérie, offices et fonctions publiques, tant pour l'église, hôpitaux, pauvres, enfants orphelins, qu'autres dont ils se voudront excuser.

De huizen van de bergen van barmhartigheid hebben het kenmerk van afgeschreven goederen, ze zijn vrij van inkwartiering, van belasting, hun belastingaanslagen en van verbeurtverklaren.

Dit bij akte van 16 oktober 1626 van de Serenissime Infante, die op 26 Januari 1651 bevestigd werd door de Vorst, Placcart des Frandres, vol. 3, 1e deel, p. 494 en volgende.

De dokumenten die de instellingen speciaal leren kennen zijn de organieke artikels die verschenen zijn in de Placcarts van Brabant vol. 3, pg 175 en volgende van 14 Januari 1619 en 23 mei 1621.

De vorsten dragen bij in de kosten van de eerste inrichting ,art. 1), alles op advies van de aartsbisschoppen, van een groot aantal bisschoppen en andere eminente theologen, van het geheel van Staats-, privé- en financieraad (art. 6).

De samenstelling van renten zullen geraliseerd worden om kosten te helpen dragen (art. 7). Deze renten worden vrij van aanslagen, contributie en belastingen alsook van alle tegenwoordige en toekomende lasten (art. 13). Zij worden vrijgesteld van elk recht tot verbeurdverklaring tot aan een bedrag van 6000 Florijnen aan kapitaal voor ieder rentetrekker en voor ieder berg van barmhartigheid (art. 14). De bergen van barmhartigheid lenen tegen een intrest van 15 ten honderd voor het eerste jaar (art. 18). Op het einde van het jaar zal de intrest dalen naar gelang de gunstige positie en de mogelijkheden van iedere berg van barmhartigheid.

Deze daling van de instrest zal, van tijd tot tijd, in dezelfde verhouding dalen, uiteindelijk tot de rentevoet en zelfs lager, voor het heil van het algemeen welzijn (Art. 19).

Bij het ontvangen van de ter berg ontvangen goederen zal er een waardeschatting plaatsgrijpen door schatters (art. 20). De intrest zal slechts aangerekend worden voor de dagen vanaf het binnenbrengen van het verpande goed : *« sans user du compte de semaines rompues ni autres semblables inventions de lombards »* (art. 21).

De verpande goederen zullen gedurende 1 jaar bewaard worden, Na deze vervaldag zullen ze in het openbaar verkocht worden aan de meest biedende teneinde de verkoopprijs, de leningen en de vervallen intresten te temperen (art. 22.).

Wanneer de openbare verkoping meer opbrengt, dan mag de bezitter van het bewijsstuk het overschot opeisen gedurende anderhalf jaar na de verkoop (art. 23).

De aartsbisschop van Mechelen en de kanselier van Brabant werden benoemd als beschermers en behouders van de Bergen van Barmhartigheid en zo nodig zullen andere beschermheren benoemd worden voor andere provincies (art 24).

De beschermheren zullen over alles hun oordeel geven betreffende de inrichtingen die onder hun toezicht vallen (art. 25).

Door de aartshertogen wordt per akte op 23 mei 1621 verklaard dat de reeds opgerichte en nog op te richten bergen van barmhartigheid, voortaan één vereniging zouden vormen. De berg van barmhartigheid van Dendermonde is de enige uitzondering en dient als bewijs dat de wil van de stichters alsook het vertrouwen in het toezicht geëerbiedigd wordt. Dit bleef zo tot 1794, dan kwam de berg

van barmhartigheid van Dendermonde onder het regiem van de andere.

Bisschop Triest van Gent heeft vanaf 1641 te Gent een bureel geopend bij de berg van barmhartigheid waar men gratis kon lenen en die zeer grote diensten bewees aan de noodlijdenden. Boven de hoofdingang van de berg van barmhartigheid te Gent stond te lezen : « hier leend men den arme ook zonder woeker. »

Op 10 juli 1742 werd bij plakkaat afgekondigd dat lenen tegen verpanden ten strengste verboden werd aan andere inrichtingen dan de bergen van barmhartigheid op straf dat zij als woekeraar zouden worden aangeschreven.

Hun goederen zouden worden aangeslagen. Een derde deel zou gaan naar de verklikker, een tweede derde zou gaan naar de officier van de streek en het derde deel naar de vorst. Buiten deze straffen voor de onwettige houders van leenbanken mocht de eigenaar van de te leen gegeven goederen deze terugeisen zonder het geleende bedrag te moeten terugbetalen.

Om dit overzicht van de wettelijke beschikkingen voor de periode gaande vanaf de hervorming tot aan de revolutie 1793, te besluiten moeten we nog stilstaan bij de wettelijke beschikkingen van de bedelarij. De bedelarij had in deze periode een uitzonderlijke karakter.

Filips de Goede had op 14 Augustus 1459 per keure afgekondigd dat alle gezonde leeglopers dienden te worden vastgezet gedurende twee maanden op water en brood om ze nadien terug te sturen naar hun woonplaats.

Door een ordonnantie van Filips van Castillië dd. 22 September 1506 moeten de « Ribaux », « Rabauwers », deugnieten (coquins) en schooiers (truands) : *« non assolez de leurs membres et qui vivent de blitrerie et truandise »* binnen de acht dagen het land verlaten zoniet zullen ze vier uur aan de schandpaal gebonden zijn en na geslagen en gegeseld te zijn voor altijd buiten het land gezet.

Zij mochten in geen enkele kroeg, herberg, taveerne of hospitaal ontvangen worden op straf van tien ponden voor hen die hen ontvangden. Uitzondering wordt gemaakt voor echte pelgrims en arme blinden, maar die moeten dan ook kaal geschoren worden : *« Sauf toutes fois que les vrays pélerins et autres pauvres aveugles, débilitez affoltez de leurs membres, passant le pays, pourront être logés es dicts hôpitaux seulement, et non es tavernes : en apportant pour chaque fois l'officier du lieu, congé et enseignement souffisant.. tonduz à pilette afin que par ce, chacun les puisse tant mieux cognoi-*

tre et les appréhendez pour en faire la justice en cas de réincidivation. Ils doivent être pourchassés au son de cloche de prendre au corps les dits brigants, jacent par son de cloche.

Dezelfde uitdrukkingen vinden we terug in de verordening van Karel de vijfde van 22 december 1515.

In de verordening van 7 oktober 1531 worden de schikkingen van 22 december 1515 hernomen. Bedelarij is verboden.

De hospitalen mogen slechts openstaan voor pelgrims. De armen mogen niet van de ene streek naar de andere gaan. Niemand mag zijn kinderen laten schooien. In iedere plaats (localité : gemeente) moet er een gemeenschappelijke kas zijn om te voorzien in de behoeften van hen die er zelf niet kunnen voor instaan. Met dit doel zullen omhalingen plaats hebben in de kerken. De opbrengst van deze verschillende omhalingen zal beheerd worden door bevoegde personen die ter plaatse zullen uitgekozen worden.

Een register zal bijgehouden worden van de noden van ieder arm gezin. De zieken en de gebrekkigen zullen ten huize worden bezocht. De kinderen van de armen zullen verplicht worden naar school te gaan en een ambacht te leren. Zij die toelating hebben om te bedelen zullen van een kenteken voorzien zijn.

Wie aangeduid is om de kas van de armen te beheren mogen zelf regelen hoe ze de aalmoezen zullen verdelen.

Het Reglement van de Aartshertogen Albrecht en Isabella van 1599 behelst ongeveer dezelfde schikkingen voor de valide bedelaars als deze van de verordeningen van 1506 - 1515. Zij zullen gegeseld worden.

Ze zullen met een gloeiend ijzer gebrandmerkt worden op de rug. De dwangarbeid verrichten. Ze zullen gehangen worden indien de bedelarij gepaard gaat met diefstal of om het even welke afperserij.

Indien zij niet behoorlijk de vragen van de politieagenten beantwoorden over hun gedrag, hun voorgeschiedenis en hun bestaansmiddelen dan mogen ze gefolterd worden.

De politieagenten die de weerbarstigen kwetsen of doden hebben aan hun plicht niet tekort geschoten.

Het reglement van 28 September 1617 vernieuwt met andere bewoording — niet minder duidelijk — dezelfde beschikkingen. Iedere lokaliteit moet zijn armen voeden met de opbrengst van de aalmoezen en de armenbank (tables des pauvres).

Indien deze inkomsten onvoldoende zijn dan moet men een plaatselijke belasting heffen.

Het armenbestuur — *les maîtres des pauvres* — mogen de gezonde bedelaars verplichten te gaan werken bij een ambachtsman met wie de armenbeul het loon regelt in gemeen overleg. Aartshertog Karel vernieuwde dd. 12 Januari 1734 deze wettelijke beschikkingen zoals ze reeds eerder in voege waren. De vreemde bedelaars moeten binnen de veertien dagen het land verlaten. Zijn als landlopers en leeglopers (paresseux) te beschouwen zij die geen handel drijven, geen beroep uitoefenen en die geen bestaansmiddelen hebben.

De officiers van justitie, de pastoors en het armbestuur mogen slechts een toelating geven tot bedelen aan de werkelijk armen die werkombekwaam zijn.

Een groep soldaten zal de samenkomst van bedelaars uit elkaar jagen. Op het geluid van de klokken zullen de burgers samenkomen om deel te nemen aan deze klopjacht.

Een beloning van twaalf florijnen zal gegeven worden aan de officiers van de politie die een gezonde bedelaar die vreemdeling is, aanhoudt. De gemeenschap van de streek waar de aanhouding heeft plaatsgehad zal deze beloning betalen.

Het besluit van 24 Oktober 1750, geïnterpreteerd op 7 November 1757, stelt de gemeente vast die tot ondersteuning verplicht is. Het onderhoud van de arme is ten koste van de geboorteplaats behalve voor hen die drie jaar elders wonen komen ten laste van de plaats waar ze wonen.

De weduwen en kinderen volgen het regiem van de man of de vader. Vooraleer ze iemand een woonplaats toestaan zullen ze een borg van 150 Florijnen vragen. De woonplaats van de laatste drie jaar om armen te ondersteunen is dus slechts geldig wanneer ze eerst behoeftig werden nadat zij in hun nieuwe woonplaats gevestigd waren. Anders worden ze teruggestuurd.

Om zich hiervan te vergewissen volstaat het edikt van de plaats van geboorte. Wanneer we kunnen besluiten dat in deze periode die loopt van de hervorming tot de revolutie in 1793 niets essentieels veranderde inzake weldadigheid is het nochtans in deze periode dat de bedelarij als een misdrijf werd bestempeld.

Wij laten aan de schrijvers het opzoeken van deze nieuwe gesel over. We zullen eindigen met de definitieve besluiten uit het geheel van de burgerlijke en kerkelijke wetten die op de weldadigheid van toepassing waren vanaf het begin van het kristendom tot aan de Franse Revolutie.

Liefdadigheid, weldadigheid staat in het licht van God (en vue de Dieu). Dit is het essentieel princiep van het kristendom.

Wat aan God gegeven wordt is aan de armen gegeven. Dit is het gevolg van het princiep door de kerkelijke wet afgekondigd en die door de burgerlijke wet werd aanvaard. De Kerk door haar zichtbaar hoofd en haar Ministers, beschikt op Kerkelijk gebied, en op het gebied van de armen, voor het grootste goed van de armen. De burgerlijke wet die souverein is terzake de tijdelijke aardse materie beschermt de kerkelijke wet. Vandaar ontstaat uit de samenwerking tussen de kerkelijke overheid en de burgerlijke overheid een beter beheer op het kerkelijk gebied, en de garantie voor de goddelijke eredienst.

De vereniging van de liefdadigheid en van de vrijheid. Fundamenteel princiep van de weldadigheidsinstellingen. Dit princiep houdt aan het goddelijk recht en burgerlijk recht. Het is het mooiste monument dat onze voorouders ons hebben nagelaten. Het is de uitvoering van de goddelijke wet.

Ontkoppelen (désunion) en scheiden van de liefdadigheid en van de vrijheid ?

Het is het tegenovergestelde princiep van de praktijk van liefdadigheid, van de praktijk van weldadigheid. Indien de liefdadigheid de essentie van het Kristendom is, moet het beoefenen van de liefdadigheid het beoefenen van het Kristendom zijn. De praktijk van de liefdadigheid is de praktijk van het Kristendom.

Het verhinderen van de vrije beoefening van de liefdadigheid is bijgevolg het verhinderen van de vrijheid van de kristelijke kulturen.

Ter Leestafel

Farmacologie van de hormonen door Prof. Dr. M. TAUSK. Vierde, herzine druk. Uitgave Elsevier. Prijs 615 Fr.

Een werk dat ik met veel genoegen ter hand heb genomen omdat het aangepast is aan de bestaande ontwikkelingen. Het geeft een overzicht van de werking van de hormonen en de daarmee verwante stoffen, wanneer deze als geneesmiddel worden toegediend. Zeer warm aan te bevelen.

G. V.

KWALITEIT VAN HET LEVEN in een VERANDERENDE MAATSCHAPPIJ

Dat is het thema voor het Wereldcongres van de Internationale Federatie van Katholieke Geneesherenverenigingen (F.I.A.M.C.), te Bombay.

Programma :

— *29 januari 1978* : opening van het Congres ;

— *30 januari* : — kwaliteit van het leven ;
— verschil tussen de Oosterse en de Westerse opvatting ;
— de verhouding zieke / geneesheer terzake kwaliteit van het leven ;

— *1 februari* : — nationale en internationale problemen ;

— 2 februari : congresbesluiten.

Daar is een dubbele reisweg voorzien.

1. Van 28 januari tot 15 februari met terugweg langs Aurangabad, Ellora, Ajanta, Jaipur, Agra, Paleis van Amber, Fatehpur Sikri, Khajuraho, Bènares, Katmandou (NEPAL), Patan, Bhatgaon, Delhi. — Prijs : ± 44.200 Fr.

2. Van 28 januari tot 10 februari.

   Zelfde terugweg tot Agra. Van Agra rechtstreeks naar Delhi. —

   Prijs : ± 33.900 Fr.

Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen op het sekretariaat op maandag, woensdag en vrijdag : Yzerlaan 19, 1040 Brussel, telefoon : 02/735.36.02.